

de moanne

A complex collage artwork. On the left, a woman's face is shown in grayscale, with a gold, textured mask covering her right eye. A violin is positioned diagonally across the center, with a hand holding the bow. To the right, a ballerina's leg in a pink tutu is visible. Below the violin, a white ruffled collar is shown. The background is a dark, textured gray.

algemien-kultureel opinyblêd

mei Trotwaer

3

jiergong 24 // nûmer 3 // septimber 2025 // € 12,50

interview

Theatergroepen over Match: ‘Ik gun it oare ferienings ek’

Gitte Brugman

Amateurtoneelverenigingen in Fryslân hebben over het algemeen grote behoefte aan regisseurs, jonge(re) leden en vernieuwing. Vijf van hen profiteerden afgelopen jaar van het project Match, waarbij in al die behoeften werd voorzien. Conclusie: ‘Geef ons maar weer een jonge maker!’

Briefjes met trefwoorden bepaalden welk stuk Esmee de Haan ging spelen met de jongerein van toanielploech *Kom Mar Op!* in Suwâld. ‘Ik had ze allemaal laten opschrijven waar hun belangstelling naar uitging. Die termen heb ik op briefjes gezet, waarna ze met z’n allen moesten gaan staan bij de woorden waar ze het meest mee hadden.’ De spelers kozen “moord” en “detective” en daarbij zocht De Haan een passend stuk. Dat werd *Middernacht*, een soort moordspel, dat in februari is opgevoerd.

De Haan was een van de vijf ambitieuze makers die voor Match zijn gekoppeld aan een Fries amateurtheatergezelschap. Het project was een initiatief van VAT (Stichting Visie Amateurtheater). Rozemarijn Strubbe (Keunstwurk) legt uit: ‘Er was lange tijd geen landelijke koepel voor het amateurtheater. Door dat gat ontstond wel een

netwerk. Het Landelijk Kenniscentrum voor Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) inventariseerde wat nodig was en daaruit ontstond twee jaar geleden een nieuwe koepel: VAT.’

Namens Keunstwurk zat Strubbe in het netwerk, dat opdracht gaf tot de inventarisatie. VAT zette de pilot Match op in Fryslân en Limburg om jonge makers en gezelschappen aan elkaar te koppelen. ‘Ik heb meegeschreven aan het plan.’ Met Jelke Rijpma als projectleider en zij als onderzoeker voerden ze dit plan uit. ‘Dit is het leukste project wat ik tot nu toe bij Keunstwurk heb gedaan.’

Budget

Met een stevig budget op zak riep Keunstwurk amateurgezelschappen op hun wensen kenbaar te maken. Er reageerden negen groepen, waarvan er

Foto: Gitte Brugman

Rozemarijn Strubbe en Jelke Rijpma

vijf werden ‘gematcht’ met een jonge, professionele maker. Zij kregen elk voor 100 uur betaald vanuit Match. Voor elke vereniging was er bovendien 2000 euro productiebudget beschikbaar. Rijpma: ‘Bijvoorbeeld voor licht of een productieassistent.’ De regisseurs konden rekenen op tien uur coaching, en er stonden intervisiemomenten gepland, waarop de vijf makers samenkwamen.

Het viel Rijpma en Strubbe op dat de verenigingen moeite hadden te formuleren wat de door hen gewenste vernieuwing inhield. ‘De vragen waren over het algemeen hetzelfde. Ze willen meer jonge spelers en mannen trekken, en hebben moeite een regisseur te vinden.’

In Easterlittens lag dat net een beetje anders. Nut en Genoegen had het plan om (jong) muzikaal talent te betrekken bij het theater. Dat was ook precies wat Rudi Stuve aantrok en dat matchte. ‘Ik heb eerst twee, drie keer met het bestuur vergaderd. Zij hebben daarna spelers gezocht en gevonden.’

Stuve – niet jong, wel ambitieus – regisseerde al eerder amateur-gezelschappen, en werkte als assistent van Brecht Wassenaar. Met Sake Hijlkema vormt hij De Kompanen, met wie hij een voorstelling maakte over dementie. Dit project *Pijnlijke Melodie* krijgt komend jaar een vervolg.

In Easterlittens wakkerde hij het theatrale vuurtje aan met improvisatieoefeningen en hij gaf de spelers schrijfp opdrachten. ‘Op basis van de uitkomsten ben ik gaan schrijven. Bijvoorbeeld over het verhaal dat er een drugsclub in het dorp was.’

Eind december liet hij het bestuur weten dat hij zijn tekst klaar had. Maar toen de groep in januari ging repeteren, zijn er nog teksten aangepast. ‘Eén speler heeft zelf een scène geschreven.’ Zo ontstond het uiteindelijke stuk *Wêr lûksto de streep?*. Stuve: ‘Voor de krokusvakantie hebben we een schuur leeggehaald, waarna we er konden repeteren. Er werden pallets geregeld, er kwam een sponsor voor het hout om het podium

foto: Artiku

te bekleden... Er gebeurde van alles in de mienskip.' Van het productiebudget betaalde de vereniging Ria Jongstra, die als productieleider optrad. 'Dit alles maakte het een heel speciaal project.'

Dat Match eenmalig was, vindt hij jammer. Maar dat Keunstwurk voor hem en verenigingen veel kan betekenen, heeft hij door het project wel geleerd. 'Ze hebben nu bijvoorbeeld contact voor me gelegd in Oldeberkoop, waar ik een iepenloftspul ga maken.'

In het diepe
Net als Rudi Stuve gooide Jort Breeuwsma de spelers van Artiku in Koudum in het diepe. 'Wy hawwe in soad ymprovisearre. Dat wie wol hiel oars dan wy wend wienen, wy spilen altyd út in boekje', vertelt Aleida Peterson (secretaris van Artiku en speler). 'Wy krigen foarhinne wol ris in oanwizing fan in regisseur, mar dit wie hiel oars.'

Een maand voor de geplande voorstellingen had de groep nog steeds geen "boekje". Peterson: 'Dat wie *shocking*, mar

ek hiel fris!' De groep werd er hechter van. 'Gewoan dwaan! En de klik mei Jort wie sa goed, dat elkenien die wat er frege.'

'Einliks hawwe wy sels de tekst skreaun, en Jort hat dat mei ús ûntwikkele ta in stik.' Daarbij hield hij rekening met personages die mensen wilden spelen en wat iedereen leuk vond. 'Alle losse sênes kamen by elkoar yn ien stik, dat pas op it lêst dúdlik waard.'

De nieuwe manier van werken beviel goed. 'It wie yntinsyf, mar in hiele ûnderfining. Hiest earder stress om 'e tekst, no net. Wy gongen blanko nei de repetysjes. Dêrtroch hawwe wy murken dat ien kear per wike repetearen wol genôch is. Earst dienen wy dat twa kear yn 'e wike. Dus it is no wat mear behapber.' Waardoor het makkelijker is nieuwe spelers te vinden, vertelt Peterson. Match heeft de vereniging nieuwe contacten en kennis opgeleverd; met andere verenigingen, met Keunstwurk en over subsidies. 'Wy binne as groep ek bot groeid', aldus Peterson. Artiku heeft Breeuwsma gevraagd om volgend jaar

terug te komen. 'Mar dan wol foar in klucht, want dat is Koudum sa wend.'

Op presenteerblaadje
De Nijljochters in Spannum deden vorig jaar al ervaring op met de jonge regisseur Sibo Bootsma. 'Dat wie in leuke ûnderfining', vertelt speler en penningmeester Marian Postma. Toen de vereniging op zoek ging naar een volgende regisseur, kwam zij via contacten uit bij Match. 'No krigen wy regisseur én budzjet op in presintearbledsje.'

De vereniging werd gekoppeld aan Marije Smit, die haar opleiding tot docent theater nog niet eens heeft afgerond. 'Ik kin Jelke al wat langer, hy wiisde my op it projekt', zegt ze. Waar aan de ene kant verenigingen iets totaal nieuws gingen doen, was het Smit die 'harsels yn it djippe goaide'.

Voor de start van de repetities belegde het gezelschap een meeting, waarvoor mensen zich konden aanmelden. Dat leverde twaalf spelers op. Van enkele twintigers tot gepensioneerden. Smit: 'Superfet. Sy wienen hiel entûsiast.'

Ze begon met een bestaande tekst, maar realiseerde zich op een gegeven moment dat dit niet erg vernieuwend was. 'It stik dat ik útkeazen hie wie foar tsien spilers. Ik haw fan ien rol twa makke, en der in rol by betocht. Healweis haw ik dêr ek in hiel nije laach yn skreaun.' Ze deed dat volgens de 'epische methode'. 'Dêrby stappe de spilers út harren rol en spylje harsels.'

Dat veranderde de hele voorstelling. 'Dat wie wol even in dinkje.' Want hoe doe je dat, jezelf spelen? Smit: 'Besykje mar gewoan. Der binne wol koades, lykas it útlûken fan in kostúm. Mar hoechst net krekt deselde te wêzen as thús.'

Voor de spelers kwam dit als een verrassing, vertelt Postma. 'Marije sei: ik fyn it leuk as jim jimsels spylje. Och himel! Mar sy begeliede dat hiel goed, wie hartstikke kundich op dat mêd.' Waardoor zowel individuele spelers als de groep leerden dat ze heel wat kunnen. 'Lykas ymprovisearen', aldus Postma.

'Begelieding hiel weardefol'
Verenigingen die openstaan voor vernieuwing zou ze willen adviseren een jonge maker uit te nodigen. Postma: 'Ik tink dat de measte ferienings net ferwachten wat der no útkaam is.' Voor Smit stonden twee dingen voorop: hoe is het voor de vereniging leuk? En hoe is het leuk voor mezelf? Ze vond het fijn om hier met de andere makers over te praten tijdens de intervisiebijeenkomsten. 'De begelieding wie hiel weardefol.'

Smit kreeg de steun van het bestuur, dat vooraf al enkele evaluatiemomenten had gepland. 'Heel verstandig', vindt Strubbe. 'Niet wachten tot er iets mis gaat.' Smit voelde zich daardoor nooit alleen staan.

Voor de Nijljochters betekende Match een frisse wind, die alle vastgeroeste gewoontes veranderde. 'Foar ús wie it tredde wykein fan maart altyd it toanielwykein. Dat hawwe wy loslitten. Wy spylje as wy der nocht oan hawwe.' De groep weet dat ze in korte tijd iets kan neerzetten, dat dit ook een stuk zonder

foto: De Nijljochters

pauze mag zijn en dat ze zichzelf wil uitdagen. 'Wy wolde graach yn it Frysk spylje en witte no: oersette kinne wy sels ek wol.'

Strubbe en Rijpma hebben gezien wat de effecten bij de deelnemende clubs waren. Spelers voelden zich veel zekerder, kregen meer handvatten om samen foutjes op te vangen. Andere locaties (bijvoorbeeld een stuk in de vorm van een wandeling) trokken nieuw publiek, en alle betrokkenen opereerden meer op basis van gelijkwaardigheid. Rijpma: 'Degenen die het minst wilden veranderen, zijn achteraf het meest enthousiast.'

De contacten met de andere Match-deelnemers hebben de Spannumers veel gebracht, zegt Postma. 'Ik gun it oare ferienings ek. Wy hawwe sa'n soad leard. En wy hawwe in podcast opnaam! Dat makkest oars nea mei.' 📢

Gitte Brugman studearre skiednis oan de Ryksuniversiteit Grins en is sjoernalist, fotograaf, skriuwer en artistyk lieder. Se wurke hast tritich jier foar de Leeuwarder Courant, ûnder oaren by de kultuerredaksje.

Meer over Match is te horen in de Keunstcast via Spotify.

Nog even de deelnemende verenigingen op rij:
Artiku uit Koudum werkte met Jort Breeuwsma;
Spilersnocht in Donkerbroek stond onder regie van Carolien Tiedema;
Nijljochters in Spannum trokken op met Marije Smit;
Kom mar op! in Sûwald had een match met Esmee de Haan,
en Rudi Stuve begeleidde Nut en Genoegen in Easterlittens.

Het is nog niet bekend of de pilot Match een vervolg krijgt. Maar er zijn vergelijkbare initiatieven zoals Veur Aaltied, waarbij voor zes Groninger en vier Friese kerken theatervoorstellingen zijn geschreven rond mensen die bij de bewuste kerken begraven liggen. Tsjerk Bottema schreef bijvoorbeeld een stuk voor Britswert, Bauke Oldenhof voor Hollum, Ameland.
www.veuraaltied.nl

de moAnne

Benijd nei mear fan de Moanne?
Wurd abonnee!

As abonnee krijst 4 kear
yn it jier in folsleine
edysje yn de brievebus!

abonnearje – stypje – kado jaan

demoanne.nl